

Avtoritativna ali totalitarna država

Maks Rejec.

Stare diktature so kljub božanskemu kultu države pustile narodom življenje. Današnje ne! Vedeti je treba, da je pritisk države na posameznika v današnji najsvobodnejši francoski republiki večji, kot je bil v dobi diktatur Napoleona I. in Napoleona III.; vlada je tedaj zasegla samo omejen del naroda in se ni bilo težko izolirati. Danes se je težko izogniti moči lastne vlade celo izven meja domovine.

Ducei in Führerji so ljudje iz mase in če predstavljajo maso, predstavljajo ono neopredelljivo zmes, oni fatalni produkt dekompozicije starega društva, podvrženega delovanju moderne države in industrializma, kar je pravzaprav moderna masa. Industrializem in moderna država sta stvorila brezobličen plebs, ki ni solidaren z nobenim razredom in z nobenim definitivnim interesom. Njegova značajnost je pasivnost. Ta masa je ogromna rezerva za jutri, ko se prebudi, toda danes je brezoblična podpora vseh antisocialnih sil. Velika kontradikcija med moderno državo in starimi autokratičnimi državami je ta, da potrebuje moderna država take pasivne, amorfne mase, ki se podvržejo disciplini vojašnic in tovarn, ki so potrebne oficirskega pouka, velikega tiska, trgovske reklame, ki glasujejo za oboroževanje in plačujejo vojne stroške, ki se sploh podvržejo „splošnim interesom“.

Daniel Halévy je napisal knjigo o umiranju svobode. Vendar pa se mu v zaključku zdi, da še ni umrla, temveč je le težko bolna. Morda bi imel monsieur Halévy prav, saj nasprotnikov takoiimenovanih avtoritativnih režimov ni malo. Ni jih malo celo v onih treh tipičnih diktaturah, ki so preplavile svoje države, da so postale totalitarne. Vendar pa je zanimivo, da so nasprotniki diktatur prav tako zaslepljeni od želja po oblasti, da pravega nasprotja ni več med težnjami človečanskih idealov in borbo proti barbarom, temveč je često samo boj različnih front, ki hočejo uničiti nasprotnika, da bi nato s tem večjo silo, s tem večjim pritiskom vladale.

Oni redki, ki so ter hočejo preko dogodkov in časa-tvorca, tudi še danes glasno izjavljajo, da pravzaprav nihče ne želi in ne potrebuje kakega Robespierre-a; a prav ti pravijo, da bi mnogo več koristil naši dobi kak avtentičen Francišek iz Assisija. Potrebno je, trdijo, da se na vsak način zopet prebudi človek, njegov čut za pravico do življenja. To je, pravijo, naloga izobražencev in nad vse težka je njihova odgovornost, da niso tega razumeli. Vendar pa še niso obupali. Guglielmo Ferrero še vedno verjame v vrnitev starega, češ, zgodovina je kot periodično število v matematiki. Ni čuda torej, da so jim ne-

razumljive izpovedi živečih velikanov, kakor Romaina Rolanda, Andréa Gida, Bernarda Shawa, nanašajoče se na bodoči red. Če bi ti sprejeli anarhijo, bi jih razumeli. V današnjem neuravnovešenem življenju, ko država uničuje bistvo človeka, bi jim bil totalni, ekskluzivni upor človeka opravičljiv.

Po logičnem razvoju bi bilo pričakovati, da bo evropski duh krenil po štiriletni moriji in strahoviti brutalni preizkušnji na druga, nova pota. Po onih štirih letih zajedljivega ponižanja se je pričakovalo nekaj, kar bo imelo vsaj srž resnosti, organičnosti, a predvsem pa inteligence.

Zgodilo pa se je nekaj čudnega. Pojavil se je v plašču pitoresknega dinamizma nek vodja oboroženih bataljonov ter kratkomalo napovedal konec „starega sveta“. Konec sveta, ki je pomenil svobodo, demokracijo, razredno borbo, parlament, socialno idejo. Samo to je prinesel ta vodja. Nič pa ni rekel o monarhiji, nič o raznih „komitejih“ industrijske in finančne gospode, nič o plemiških naslovih, nič o preostankih aristokracije, ki ne bi mogla pokazati zmagovalcu nič drugega kot legitimacije raznih „Lovskih klubov“. —

Nov fašistični red naj bi predvsem vzpostavil red in pravičnost. — Velik del Evropecev ga je smatral tudi za predhodno obrambo proti komunizmu in brezverskemu boljševizmu! Razni politični križarji so ga sprejeli kot reakcijo na socialistični val in ofenzivo zoper sistem, zgrajen na „pravica človeka“ (droits de l' homme). —

Nova vladajoča skupina se je predstavila z nekimi dvomljivimi lastnostmi: privedla je vodjo, genialnega v kolikor zadeva dinamično politiko, igro z oportunizmi in manevriranje mas, a gluhega za vsak višji pojem socialnega življenja.

* * *

Na prelomu stoletja je bil okvir evropske družbe preširok, da bi mogle majhne skupine obupancev povzročiti v njej nered in preobrate. Domnevalo se je, da je v njej dovolj prostora za vse: za vero in ateizem, za ortodoksno kot za modernizem, za politični tradicionalizem in za najrevolucionarnejše struje, za gospodarski liberalizem kakor tudi za socialistična naziranja; svobodna pot razvoja je bila dana znanosti, kakor tudi ekspanzivnost vsakršni umetniški in življenski obliki.

Seveda pa ta družba vsemogočih oblik ni imela ene določene. Bila je obseg civilizacije, ne pa še izdelana civilizacija. Bil je to bogat svet, ne pa harmoničen. Kaotičen zalet kapitalizma in tehnike je injiciral novo silo za preobrat, bodisi političen ali gospodarski. Dejstvo je, da v razvoju tedanjih prilik ni bilo izbire: mogle bi se nadaljevati do

izpopolnitve velike sistematizacije — kar pomeni v enem ali drugem primeru revolucijo — ali pa bi se mogle podvreči lastnim mehaničnim komplikacijam in relativizmu. Zunanji videz in mir te družbe sta pravzaprav slonela na nevarnem podzemlju, z raznimi krateri ob straneh: revščina, brezpravnost, prepuščanje človeka samemu sebi v ogromnih mestnih in industrijskih centrih. Na drugi strani pa neusmiljeno izkoriščanje kolonij.

Z začetkom vojne se je sestava preobrnila in podzemlje je prišlo na dan ter je dobilo obliko in pomen, ki ga prej ni imelo. Nemogoče je bilo, po vojni na miren način spraviti mase nazaj v stanje, v katerem so bile porej. Ostale so na novih, centralnih poteh.

V kolonialnem življenju pa je nastala dvojna sprememba: izkoriščanje je postalo težje radi novih ekonomskih in socialnih prilik. Po drugi strani pa so nastale prave kolonialne razmere v matičnih državah samih: od mase raznih emigrantov, s katerimi se lahko ravna kakor z ljudmi v kolonijah, do nacionalnih manjšin, ustvarjenih z mirovnimi pogodbami ter vseh milijonov raznih parižev, razmetanih po vsem svetu. Kolonija se je preselila tudi v Evropo.

Vse to se je dogajalo vzporedno z razvojem moderne demokratske države, oz. da jo boljše in krajše opredelimo: moderne države. Moderna država je postala brezoblična, postala je orodje nezakonitih sil. To se je začelo najprej z raznimi podzemnimi silami in kapilarnimi tradicijami, ki jih država ni mogla absorbirati. Nadaljevalo se je z industralizacijo, s kapitalizmom in tehniko, kateri ni mogoče postaviti zakona, temveč se jo lahko samo ureja ali pa zasleduje z „uredbami“, ki pa samo povečajo brezobličnost ter pospešujejo proces razkrajanja države. Njen razvoj je vodil dalje do sredstev oblasti, kot so policija, birokracija in armada. Državna skupnost lahko čuti vse te poslednje inštrumente države, nikoli pa ne razpolaga s takimi političnimi silami, da bi jih lahko nadzorovala in zato jim po navadi podleže.

Čim se v kaki državi na mesto politične oblike vgnezdi administracija, na mesto zakona ukaz (povelje), postaneta lahko ta administracija in sistem ukazov močna, toda država pri tem izgine, ker izgubi vsako obliko. Taka tvorba se razvije v nekaj, kar škoduje družbi in življenju samemu, tlači vse in falsificira. To je država izven zakona. V današnjih totalitarnih državah npr. ve vsak državljani, da pravzaprav ne velja noben pisan zakon, kajti vsi paragrafi raznih zakonikov se lahko vsak trenotek ukinejo ali menjajo, kakor hitro se pokaže potreba totalitarne države.

Prava politika in država v pravem smislu je ona, ki ni samo fikcija za diplomate in birokrate, ampak se vpoštevajo konkretne zahteve in interesi; tako predstavlja država ono politično obliko, ki obsega vse

aktivne življenske izraze neke dežele. To formo pa lahko dado samo zakoni. Ti urejajo različne odnose ter preprečujejo nadvlado raznih struj, izkoriščanje, tiranijo, ki je v bistvu vrhunec nereda. — Pravični zakoni, ustvarjeni z ozirom na konkretne socialne odnose, vedno urejajo politično delavnost skupnosti ter odstranjujejo nepravični prirastek v socialnih odnosih, ki se tam stalno nabira. — Radi tega je dvomljivo, da bi mogla dati današnja demokratska država, tudi najidealnejša, pravične zakone. Današnja demokratska država izenačuje pravico s policijo. Značilno za moderno državo je, da hoče biti močna, zato pa sama sebe izločuje iz vsakega principa. Reakcija, ki bi imela razreden izraz ali pa bi bila morda odraz nekega principa, je danes nemogoča, ker so razredi izprevrženi, principi pa mrtvi. Na drugi strani pa bi bila to tudi slaba reakcija na moderno organizirano državo v političnem in moralnem oziru.

Demokratska država je ona, ki daje masam pravice, ki jim daje „svobodo“. V kolikor se tiče demokracije, obsegajo te pravice v resnici pojem „svobode“, t. j. one svobode s pomočjo katere se dosežejo daljne pravice. Z drugo besedo, te pravice pomagajo k popolnosti, vse do one idealne stopnje pravice, ki je realizacija države za vse. Toliko časa pa, dokler ta „svoboda“ ni drugega kot koncesija vladajoče skupine ali razreda, je taka država prav navadna absolutistična država, oziroma največ paternalistična. Čim pa obvelja ta princip, prideta v poštev pojma realne ali navidezne revolucije.

* * *

Socialno življenje je tako rekoč vse preplavilo. Individiij je ostal na robu socialnega življenja in samo po sili rine dalje, ako zmore, svojo privajeno pot. V tej socialni poplavi je vendar nekaj ohranilo svojo lastno zavest, svojo odgovornost mogotcev, to so razni plutokrati, politiki in vladarji seveda. Vse mere in vse najrazličnejše metode, ki se uporabljajo v politiki in ekonomiji, se uporabljajo samo zato, da ohranijo moč njim in sistemom, ki danes ne držijo več. Pri tem ni več mogoče niti hladno računati, kajti zanje je edini izhod to, kar pač počno. Poplava fašizmov ni drugega kot širjenje te splošne paralize, ta nemoč, načeti že enkrat razne probleme, izogibanje in navajanje problemov samih na tla abstraktnih, nekontroliranih formul, vključenja v neki tako imenovani „red“, zastražen od močne države. To ni lokalni pojav; to je paraliza, ki se širi povsod. Kadar se pomisli pri takem razglabljanju na oznako sedanjega stoletja kot fašističnega, človeka pretrese ta misel. Strah, ki se javlja pri tem, je opravičen. To je težka bolezen, za katero je treba najti močnega leka.

(Konec sledi.)